

geik alapján külön csoportokba osztandók s a csoportokon belül bizonyos megengedett mértékben tipikus sajátágaiknak megfelelő irányban oktandók. Túlzások azonban kerülendők, mert a rajztanításnak lényegében egyetemés jellegűnek kell lennie. A rajztanítás másik célja ezen a fokon az esztétikai szempontok intenzívebb felkarolása. Ismerjék meg a tanulók az iparművészeti és magyar népművészeti tervezések elemeit, egyes klasszikus festmények reprodukciói alapján lebbentsük fel előttük a festőművészet fátyolát. A művészi alkotások szemlélete alkalmat ad tartalmi elemzésekre, az erkölcsi hatások mélyítésére, esztétikai kompozícióra és a színhátások és rajztechnikák felismerésére. Az iskolának a népművészeti és festőművészeti tárgyakból legyen megfelelő gyűjteményük.

7. *Mintázás.* a) *Az I—II. osztályban.* Az agyagmintázás e fokon, mint kiváló segédeszköz, kifejezőmód jön számításba. Nagy boldogság és nagy érték az, ha a gyermek ujjai között ismeretének és képzeletének tárgyai megelevenednek. Mint három dimenziós ábrázolás rendkívül fontos a mértan, földrajz, történelem, olvasmánytárgyalás megjelenítő illusztrálására esetleges pálcika-, fa- és papírépítményekkel való kiegészítésekkel. Itt is fontos az esztétikai célok hangsúlyozása, a formák és formaszépségek meglátása, felismerése. A mintázások alkalmával érezze a tanuló az alkotás gyönyörűségét. Az agyagtárgyakat égessük ki s lássuk el színhátásokkal. b) *a III—IV. osztályban.* Ezen a fokon a tanulók már megszerzett készsége tovább gyakorlandó. Módszerben itt az a változás, hogy ebben a ciklusban tekintettel vagyunk a tanulók képességeire s az oktatás irányát a tanulók képességeinek figyelembevételével adjuk meg. Esztétikai és formaiszlésük fejlesztésére ismerjék meg az iparművészeti-, szobrászati és építészeti alkotások szépségeit. Legyen az iskolának ilyen művészi kép- és modellreprodukciókból álló gyűjteménye. A formaszépségek mellett éreztessük meg a tanulókkal a művészi alkotásokkal kifejezett erkölcsi és eszményi tartalmat.

8. *Szépírás és művészi betűvetés.*

A folyó szépírás gyakorlása mellett rávezetjük a tanulókat a művészi betűk és keretdíszítések tervezésére. Tervezzenek díszített betűket írófüzeteikre, kézimunkáikra, adott geometriai formákra és egyéb gyűjteményeikre és alkotásaikra.

A fentiekben Nagy László idézett gyermekfejlődéstani műve alapján ez alkalommal didaktikájának lélektani elveit és az u. n. (produktív) alkotó munkára való nevelési tárgyak főbb módszertani gondolatait ismertettük. A következőkben a többi tárgyak módszertanáról szölnk és rövid áttekintésben megállapítjuk, hogy az u. n. munkaiskolai metodikai elvek mennyi termékenyítő gondolatot vehetnek át a jeles műből.

(Kratofil Dezső)

F. X. Eggersdorfer: Jugendbildung. Allgemeine Theorie des Schulunterrichts. 4. kiadás. Kösel und Pustet, München 1933. 444 l. Ára kötve 16.50 M.

Eggersdorfer könyve a didaktika általános részének korunk színvonalán álló tudományos rendszerezését nyújtja. Mindenre kiterjedő alapossága, az egyes problémák tárgyalásánál a múlt és jelen pedagógusainak megszö-laltatása, a lélektani alapvetés és hatalmas irodalmi anyaga e művet német

viszonylatban is hézagpótlóvá teszik. Kiválóságukat bizonyítja, hogy 1928 óta négy kiadást ért.

A könyv I. része: *A tanítás fogalma és célja*. Itt a szerző a tanítás célját, az általános és hivatásra való nevelést, az anyagi és alaki képzést, a tanítás világnézeti-erkölcsi tartalmát, a tanuló érdeklődését és a tanításban való részvételét ismerteti. Különösen figyelemre méltó a tanár egyéniségéről szóló fejezet, mely a sikeres tanítás előfeltételeit a gyermek lelkébe való beleélésben, az alapos tudásban és a rátermettségben jelöli meg.

A II. rész: *A tanítás anyaga és tantervi elrendezése*. A szerző a művelődés anyagának általános tartalmát ismerteti: minden embernevelésnek *empirikus* (természetismereti), *logikai* (kulturismereti) és *gyakorlati* (értékismereti) tartalommal kell bírnia. Hangsúlyozza a tanítástervnek a tanulóknak szellemi fejlődéséhez való alkalmazását. Ebből a szempontból három fokozatot különböztet meg: a *honismeret* (6–10. életév), a *rendszeres elsajátítás* (11–15. életév) és az *elmélyedő feldolgozás* (15–20. életév) fokát. Az életre szóló ismeretek elsajátításában a középső fokot tartja a legfontosabbnak — tehát polg. isk. tanulóink életkorát — a valóságstudományok iránti érzék és vonzalom, a törvényszerűség és rendszerezés iránti erős hajlam miatt. A művelődés anyagának a különböző iskolatípusokban való szerepe után megismerjük a tananyag elrendezésének módjait: a *progresszív* (a központ a tananyag: az egyik tantárgy a másik elvégzése után kerül sorba), a *koncentrikus* (a központ a tanuló: azok a tárgyak és anyag kerül szóba, ami a gyermek lelki természetének megfelel) és a *szimbiotikus* (a központ az élet: nincsenek elkülönített tantárgyak, mert a gyermek az őt körülvevő világot egységes képnek fogja fel) elrendezést, s ezeknek a tanítástervekben való érvényesítését. A művelődés anyagának egységes hatásúnak kell lennie. Ezt a célt szolgálja a *koncentráció* különféle megnyilvánulása.

A III. rész: *A tanítás alapelvei*. Ebben a részben a tanítási eljárás lélektani alapelveivel ismerkedik meg az olvasó. Ezek a következők: 1. A tanuló öntevékenysége, spontaneitása a tanítás első és legfontosabb alaptétele, amit a *munkaiskola* módszeres elveinek alkalmazása biztosít. A munkaiskolai törekvéseknek a legrégebb időktől korunkig való összefoglalása után hangsúlyozza a szerző, hogy a munkaiskola gondolata csak akkor válhat egyetemes érvényű tanítási elvvé, ha a munka fogalmán a tágabb értelemben vett pszichikai öntevékenységet értjük. Minden tanítási mozzanatnál azt az eljárást alkalmazzuk, mely a tanulóknak a lelki tevékenység maximumát váltja ki. Ebből következik, hogy minden munkamódszernek egyéni beállítottságúnak, határozott célra törekvőnek, anyagszerűnek, hatásosnak és gazdaságosnak kell lennie. — 2. A spontaneitás az *érdeklődés* vagy a *figyelem* fölkeltése által valósítható meg. A figyelem teremti meg a tanítás számára a *feszültséget* és *szorgalmat*. A feszültség lehet *szubjektív* (a kedélyt megragadó) és *objektív* (csupán a megismerés számára érdekes). A szorgalom akaratot feltételező figyelem; kinevelésének két feladata van: a figyelem motívumait kell kibontakoztatni (értékbecslés és szeretet) és a szoktatást megalapozni (önfegyelem és szigorúság). A szorgalom kinevelése finom nevelői érzéket kíván: a tanulóban értékelismerést és önfegyelmet, a tárgy iránti szeretetet és önmagával szemben a szigorúságot kell felkeltetni. Minél magasabb fokú az értékelismerés, annál kevésbbé szükséges az önfegyelem.

Ameddig csupán a természetes érdeklődés uralja a tanuló kedélyét, addig erős munkafegyelem szükséges, ami a tanuló öntevékenységének biztosításában, szigorúan meghatározott feladatok megoldásában és fáradtságot nem kímélő ellenőrzésben áll. Ha azonban az érdeklődés szellemi értékelésig emelkedik, akkor tevékeny figyelmet és szorgalmat fog kelteni. Az öntevékeny szorgalom fellépése nincs korhoz kötve. Finom pedagógiai érzék siettetni, a kicsinyességeken nyargaló pedanteria hátráltatja, sőt elnyomja. Az érdeklődés legmagasabb foka az, ha vallás-erkölcsi értékelésből ered. Ez teljes odaadást eredményez: a kötelességteljesítés erkölcsi megalapozása. — 3. A tanítás csak úgy válthat ki érdeklődést és szorgalmat, ha az ismeretszerzés természetes útjait követi. Minden megismerésnek érzéki alapja van, ezért a tanításnak a szemléltetésen kell nyugodnia. Itt a *szemléltető elv* összes megnyilvánulásaival ismerkedik meg az olvasó. — 4. A megértés a tananyag értelmi és érzelmi appercipiálása. Ezt segíti elő a *honismeret elve*, mely a közeli-ről a távolira, az ismertről az ismeretlenre, a meghittről az idegen felé halad. A tanulónak nemcsak meg kell ismernie a szülőföldet, hanem meg is kell azt értenie. A honismeret *életismeret* legyen. — 5. A művelődési anyagnak szellemi tartalommal kell bírnia: igazságokat és értékeket kell kidomborítani és meggyőződéssé tenni. Az *igazság- és értékelv* áthatja az egész tanítást. Megvalósításának útjai: az igazságok és értékek *ábrázolása* (minden tantárgy keretében), továbbá *bizonyítása* a tanuló öntevékenységének felhasználásával, valamint *megvalósítása* az iskolában és az életben. — 6. A tanítási eljárás csak akkor van befejezve, ha az ismereteket megerősítjük és használhatóvá tesszük. Ezt célozza a *betanulás* és *ismétlés*, a *begyakorlás* és *alkalmazás*. A kísérleti lélektan eredményei alapján világosítja meg a szerző a problémákat, és igen hasznos gyakorlati útmutatásokat ad.

A IV. rész: *A tanítás módszere*. A szerző az élménytanítás szükségességéért száll síkra, majd pedig a tanár szaktárgyi, pedagógiai és metódikai előkészítésének tárgyalása után a tanuló előkészítésének módjait (gyűjtések, megfigyelések, kísérletek, gondolkodás, megjelenítés), valamint az osztálymunka (munkaközösség) kialakítását ismerteti. E rész középpontjában a tanítási egység feldolgozásának menete (formális fokozatok) áll. Elítéli a szabályok teljes elvetését, de nem helyesli a szigorúan megkötött formákat sem. Egy általános menet (1. előkészítés célkitűzéssel; 2. a tárgy megértése; 3. a tárgy feldolgozása; 4. összefoglalás; 5. az ismeret értékesítése), megállapítása mellett négy tipikus formát vesz fel: I. A *megfigyelő* tanítás (a honismeret, földrajz és természettudomány mellett a kézügyesség és testgyakorlás tanításánál használható, de a közgazdasági és társadalmi ismeretek, sőt a vallástan tanítása is gyakran megfigyeltetésen alapszik): 1. Megfigyelésre való indítás, a tárgyba való beleképzelés vagy beleélés. Célkitűzés. 2. A tanuló öntevékenysége által a megfigyelési adatok gyűjtése és rögzítése. 3. A megfigyelések rendezése és elmélyítése a tanár mérésélt vezetése mellett. 4. Eredménymegállapítás. 5. Az eredmény értékesítése. — II. A *magyarázó* tanítás (különösen az irodalmi és más műalkotások ismertetésénél, a vallástan, az anyanyelv és az idegen nyelv tanításánál alkalmazható): 1. a) Tárgyi előkészítés. b) Hangulatkeltés. 2. Olvasás, előadás, szemlélet az egészre vagy részeire vonatkozólag. 3. A tárgy lényeg-

nek átélése és tartalmi jelentőségének méltatása. 4. Esetleg a tárgy méltatása a maga teljességében. 5. A tárgy természetéből folyó gyakorlatok és alkalmazások. — III. A *képzeltető* tanítás (a képzelet segítségével érteti meg a tárgyat; elsősorban a történettanításban érvényesül, de a vallásban, nyelv és irodalom s a földrajz, továbbá a természettudomány tanításában is gyakran igénybevehető): 1. A képzelet beállítása a tárgyra. Célkitűzés. 2. Szemléletes elképzeltetés szóval és képpel. 3. A tárgy elmélyedő megbeszélése. 4. Összefoglalás és a bevésés előkészítése. 5. Alkalmazás és gyakorlás. — IV. A *megfejtő* tanítás (minden tantárgy keretében használható, ahol öntevékeny gondolkodás segítségével kell a tárgy mélyébe hatni, s összefüggéseket és törvényszerűségeket megállapítani): 1. A probléma lényegének tisztánlátása. 2. A tények, a valóság kikutatása, megállapítása. 3. A tények kritikai feldolgozása feltevések, összehasonlítások és ellentétek létrehozása által. 4. A probléma megoldása. 5. A megoldás helyességének kimutatása próbatétel segítségével, felmerülő nehézségek elhárítása, kivételek megvilágítása. — Ha nem is értünk mindenben egyet a négyféle fokozattal, mégis nagy nyereségnek tartjuk azokat egyrészt azért, mert egy egyeteműs érvényű tanítási menetre való törekvés helyett az anyag természetéhez vannak szabva, s a szerző nem tulajdonít ezeknek normatív, hanem csak regulatív jelentőséget, másrészt azért, mert általuk könnyen valósíthatók meg az egyes tantárgyak tanításának speciális fokozatai. Ezt pedig — az új tanterv megalkotása mellett — a polg. isk. didaktika legaktuálisabb problémájának kell tekintenünk.

E szűk vázlat is mutatja Eggersdorfer didaktikájának nagyvonalúságát. Nincs e tudománynak olyan területé, melyre az érdeklődő határozott, megnyugtató felvilágosítást ne kapna e műből. Olvasása lelki gyönyörűség, valóságos élmény. Az iskolai munkának nagyszerűen felépített rendszere ez: az idevágó problémáknak minden egyoldálú beállítástól mentes, finom nevelői lelkülettel, rátermettséggel és felelősségérzettel való tárgyalása. A magyar pedagógiai irodalom — sajnos — nem dicsekedhet hasonló művel, ezért is megérdemli Eggersdorfer könyve a szélesebbkörű elterjedést.

(*Szántó Lőrinc*)

Dewey Neveléstanja. Szemelvények »Demokrácia és Nevelés« című művéből. Írtá és a szemelvényeket fordította *Dr. Szemere Samu*.

A most 75 éves *Dewey John* Amerika legkiválóbb szociálpedagógusa; kinek hosszú évtizedekre terjedő értékes munkássága, az egész művelt világon ismertté tették nevét. 1896-ban, mint a chicágói egyetem pedagógiai tanára, az egyetemmel kapcsolatosan sokat emlegetett gyakorló iskolát alapít. 1905 óta tanára a Columbia egyetemnek Newyorkban; de széleskörű munkásságot fejt ki az egyetemmel kapcsolatos Tanítók Főiskoláján és ennek a hatalmas intézetnek kísérleti és gyakorló iskoláján is. Tudományosan megalapozott és elméletileg igazolt nevelési rendszerét a vezetése alatt álló gyakorló iskolákban a gyakorlatban is érvényesíti és így gyakorlatilag is kipróbált szociális pedagógiai eszméi és tervei új szellemmel telítették a pedagógiai gondolkodást és a munkaiskola fejlődésének új irányt szabtak. Gondolatainak hatása igen messzire terjedt és a német munkaiskola legna-